

A-1323

INSTYTUT TURYSTYKI

Zakład Badań i Analiz

Rynku Turystycznego

Stefan B O S I A C K I

"TURYSTYKA POLSKA W LATACH 1991-1992"

R-15/92

Raport wykonany na zlecenie

Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki

P O Z N A Ń - G R U D Z I E Ń

1 9 9 2

S p i s t r e ś c i

strona

Wstęp	3
1. Aktywność turystyczna mieszkańców Polski w 1991 i 1992 roku	5
1.1. Turystyka pobytowa	5
1.2. Turystyka weekendowa mieszkańców Polski w latach 1991 - 1992	19
1.3. Turystyka wycieczkowa	20
1.4. Wyjazdy zagraniczne mieszkańców Polski w 1991 i 1992 roku	21
2. Zagraniczna turystyka przyjazdowa do Polski w latach 1991 - 1992	24
3. Podaż usług turystycznych w latach 1991-1992	27
3.1. Koniunktura na rynku usług hotelarskich, biur podróży i ośrodków wczasowych	31
4. Obroty turystyczne i wpływy dewizowe z zagra- nicznej turystyki przyjazdowej	33
5. Zatrudnienie w gospodarce turystycznej	36
6. Inwestycje w gospodarce turystycznej	38
Zakończenie	40

Wstęp.

W toczącej się od dłuższego czasu dyskusji nad perspektywami rozwoju polskiej turystyki coraz wyraźniej i częściej akcentuje się konieczność wypracowania w naszym kraju nowej polityki turystycznej, która uwzględniałaby wszystkie zagrożenia, jakie dla tej sfery życia społeczno-gospodarczego niesie żywiołowy, słabo kontrolowany rozwój gospodarki rynkowej.

Wprowadzenie do sfery turystyki i wypoczynku obligatoryjnych rozwiązań ekonomicznych, charakterystycznych dla sfery produkcji materialnej, przyczyniło się do wielu negatywnych następstw m.in. do bardzo szybkiej dekapitalizacji majątku trwałego, stosunkowo niskiej jakości świadczonych usług /zwłaszcza przez nowo powstające prywatne biura podróży/, dalszej pauperyzacji kadr zatrudnionych w gospodarce turystycznej itp.

Jednocześnie jednak w ostatnich kilku latach odnotowane wiele pozytywnych zjawisk w tej sferze, do których zaliczyć należy przede wszystkim: znaczne ożywienie inwestycyjne w hotelarstwie, utrwalenie się zjawiska rynku konsumenta, rosnącą konkurencję na rynku turystycznym, uatrakcyjnienie oferty podaźowej itd.

A zatem, jak z powyższych wyliczeń wynika mieliśmy w ostatnich latach na rynku turystycznym sytuację dość złożoną, z jednej strony wiele negatywnych zjawisk i tendencji, z drugiej zaś optymistyczne tendencje, pozwalające na włączanie się polskiej turystyki do układu międzynarodowego.

Jaki jednak jest ostateczny bilans owych negatywów i pozytywów postaramy się odpowiedzieć w niniejszym opracowaniu.

W raporcie starano się przedstawić najistotniejsze problemy polskiej turystyki w 1991 i 1992 roku.

W opracowaniu wykorzystano wszelkie dostępne dane statystyczne, informacje pochodzące ze statystyk rynkowych, wyniki specjalnych badań empirycznych.

Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że dostęp do wielu informacji był bardzo utrudniony, a niekiedy wręcz niemożliwy. Jest to efekt zmian przeprowadzonych w systemie obligatoryjnej sprawozdawczości statystycznej oraz następstwo zmian w systemie sterowania gospodarką turystyczną w Polsce.

Z tego powodu w raporcie pewne zagadnienia zostały relatywnie szeroko omówione, inne zaś potraktowano marginalnie z uwagi na wspomniane luki informacyjne.

1. Aktywność turystyczna mieszkańców Polski w 1991 i 1992 roku

Badania naukowe prowadzone w latach 1991-1992, a dotyczące aktywności konsumpcyjnej społeczeństwa polskiego w tym okresie, wskazują jednoznacznie, iż w wyniku spadku dochodów realnych zmniejszyła się bardzo wyraźnie skłonność ludności do konsumpcji dóbr i usług. Dotyczy to znacznej części Polaków, którzy dostosowali w ostatnich kilku latach swój model konsumpcji do zmienionej rzeczywistości ekonomicznej. W modelu tym, w sytuacji zmniejszających się systematycznie dochodów realnych, następuje wyraźne przesunięcie poszczególnych potrzeb społecznych w ogólnej ich hierarchii, następuje zjawisko ograniczania tych potrzeb, które są potrzebami dalszego rzędu. Niestety w grupie takowych znalazły się również potrzeby turystyczne, co znalazło swoje odzwierciedlenie w zmniejszaniu się liczby wyjazdów turystycznych w 1991 i 1992 roku.

Szczególnie widoczne jest to zjawisko w zakresie wyjazdów długoterminowych, czyli tzw. turystyce pobytowej.

1.1. Turystyka pobytowa

Z badań przeprowadzonych w Instytucie Turystyki przez mgr M. Zawadzkiego oraz zespół poznańskiego Zakładu Badań i Analiz Rynku Turystycznego wynika, że w omawianym okresie uczestnictwo mieszkańców Polski w tej formie turystyki

kształtowało się na znacznie niższym poziomie, niż w latach osiemdziesiątych, kiedy średnioroczne wskaźnik ten wynosił około 40 %.

Badania M. Zawadzkiego wykazują na przykład, iż w 1991 roku udział ludności Polski w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych kształtował się w zależności od formy organizacyjnej, na następującym poziomie:

a/ Wczasy zorganizowane przez zakłady pracy, organizacje

społeczne - 9,5 %

w tym:

- wczasy 5,1 %
- obozy, spływy itp. 3,8 %
- wyjazdy zagraniczne 0,6 %

b/ Wyjazdy indywidualne /prywatne/ - 22,2 %

w tym:

- wyjazdy i pobyty u rodzin
ny, znajomych 11,2 %
- zagraniczne wyjazdy
turystyczne 2,4 %
- inne wyjazdy w kraju 9,1 %

Analizując powyższe dane należy pamiętać, że w obu wymienionych grupach wyjazdów mogą uczestniczyć te same osoby, co sprawia że faktyczna stopa aktywności urlopowo-wakacyjnej jest nieco niższa. W 1991 roku wynosiła ona 27 %¹.

¹Por. M. Zawadzki: Krajowe i zagraniczne wyjazdy ludności Polski, Instytut Turystyki, Warszawa - grudzień 1991, s.3.

Wspomniane już badania ośrodka poznańskiego wykazały, że w latach 1991 - 1992 dokonał się pewien przełom w trwającej od 1987 roku dekoniunkturze w sferze wyjazdów urlopowo-wakacyjnych.

Tabela nr 1

Uczestnictwo ludności Polski w wyjazdach wypoczynkowych /7 dniowych i dłuższych/ w latach 1986 - 1992

Lp.	Stopień aktywności waka- cyjnej gospodarstw domo- wych	L a t a						
		odsetek gospodarstw domowych						
		1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
1.	Nikt nie wyjechał na wypocz.	33,9	51,6	56,1	66,0	69,1	49,0	23,2 x
2.	Wszyscy wyjechali	40,3	28,2	22,5	21,7	21,6	31,0	51,5 x
3.	Wyjechali tylko dzieci	12,0	9,0	4,5	4,4	1,5	5,0	12,2 x
4.	Wyjechali tylko niektórzy członkowie rodziny /dorośli/	13,0	11,2	14,9	7,9	7,8	15,0	13,1 x

Źródło: Wyniki badań panelowych prowadzonych przez Instytut Turystyki w Poznaniu w latach 1986-1992.

x Stopa aktywności wyższa niż w latach poprzednich, wynikająca z niezwykle sprzyjających warunków atmosferycznych w 1992 roku

Z danych przytoczonych w tabeli nr 1 wynika, że od 1991 roku obserwuje się wyraźny wzrost stopnia aktywności urlopowo-wakacyjnej mieszkańców Polski i powrót do stanu z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. W 1992 roku

zanotowano relatywnie wysoki wskaźnik uczestnictwa ludności w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych, ale jest to efekt sprzyjających warunków atmosferycznych w okresie letnim tegoż roku, które niejako "zmuszały" do poszukiwania wytchnienia poza murami miast i osiedli.

Ogólny wskaźnik aktywności urlopowo-wakacyjnej mieszkańców Polski w 1992 roku kształtował się na poziomie - 41 %.

Najwyższą aktywność turystyczną notuje się od wielu lat wśród osób młodych /do 30 lat/, o średnim i wyższym poziomie wykształcenia, relatywnie wysokich miesięcznych dochodach, reprezentujących wolne zawody, będących właścicielami prywatnych firm, sklepów, hurtowni.

W latach 1991 - 1992 po raz pierwszy badaniami objęto nową grupę społeczną - bezrobotnych, którzy bardzo rzadko uczestniczą w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych.

Wzorem lat ubiegłych także w 1991 i 1992 roku największym powodzeniem wśród mieszkańców Polski cieszyły się wyjazdy w sezonie letnim - od czerwca do września realizowanych jest od 70 - 80 % wszystkich wyjazdów urlopowo-wakacyjnych.

Analizując kierunki wyjazdów zauważyć można utrzymującą się od wielu lat tendencję preferowania wyjazdów nad morze /1/3 wszystkich wyjazdów/. Mimo pewnego spadku nadal popularne są wyjazdy na wypoczynek urlopowo-wakacyjny za granicę /15 % wyjazdów w 1992 roku/. Warto w tym miejscu

podkreślić, iż coraz częściej wyjazdy zagraniczne stają się wojażami turystycznymi, dla realizacji określonych, szeroko rozumianych celów poznawczych.

Wyjazdy zagraniczne są domeną osób dobrze sytuowanych, w wieku 40 - 49 lat /około 25 % wyjazdów tej grupy wiekowej/.

Aktualna sytuacja ekonomiczna większości polskich rodzin niejako automatycznie określa nie tylko stopień ich aktywności turystycznej, ale także wybór określonych form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego. W 1991 - 1992 roku w modelu wypoczynku nadal dominowały formy taniego spędzania wakacji i urlopów, mało atrakcyjne, organizowane we własnym zakresie.

W 1992 roku wypoczynek organizowany przez zakłady pracy, organizacje społeczne obejmował 31,4 % wszystkich wyjazdów, z czego:

- wczasy w ośrodkach zakładowych	- 13,9 %
- wczasy w ośrodkach FWP	- 2,1 %
- wczasy w kwaterach prywatnych, wynajętych przez zakłady pracy	- 4,9 %
- obozy młodzieżowe	- 4,6 %
- wyjazdy zagraniczne	- 3,5 %
- wczasy sanatoryjne, lecznicze	- 1,6 %
- inne formy	- 0,7 %

Wyjazdy urlopowo-wakacyjne organizowane samodzielnie przez gospodarstwa domowe /bez pośrednictwa zakładów pracy, organizacji społecznych/stanowiły w latach 1991-1992

około 70 % wszystkich wyjazdów. Wśród nich najpopularniejsze to: wczasy pod namiotem, we własnej przyczepie campingowej /18,2 %/, wyjazdy do rodziny lub znajomych /17,6 %/, wczasy w kwaterach prywatnych /8,2 %/, wczasy we własnym domku letniskowym /7,5 %/, wyjazdy zagraniczne /4,6 %/. W porównaniu do sytuacji z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych widać wyraźnie, że w ostatnich latach rośnie bardzo szybko popularność wypoczynku indywidualnego, organizowanego bez pomocy zakładów pracy. Jest to zjawisko niewątpliwie pozytywne, chociaż pamiętać należy, że o takim modelu wypoczynku decyduje obecnie sytuacja ekonomiczna rodziny oraz sytuacja finansowa zakładów pracy. Coraz częściej zakłady pracy pozbywają się posiadanych obiektów wczasowo-wypoczynkowych zmuszając tym samym pracowników do poszukiwania form i sposobów realizacji ich potrzeb turystyczno-wypoczynkowych.

Zmiany dokonujące się w ostatnich latach w sferze obsługi ruchu turystycznego sprawiają, że coraz częściej oferta usługowa jest dostosowana do oczekiwań konsumentów. Znajduje to swój wyraz między innymi w elastycznym czasie trwania pobytów urlopowo-wakacyjnych. Coraz częściej konsumenci - turyści wybierają krótszy okres na swój wypoczynek, zamiast tradycyjnych 14-dniowych turnusów. W latach 1991-1992 blisko 25 % wypoczywających wybrało taki właśnie okres wypoczynku, a blisko 35 % wypoczywało dłużej niż 14 dni.

Przy wyborze określonych form wypoczynku urlopowo-wakacyjnego konsumenci nadal kierują się: odmiennością

danej formy wypoczynku w stosunku do codziennego życia /35,3 %/ ogółu wyjeżdżających na wypoczynek/, atrakcyjnością formy wypoczynku /30 % odpowiedzi/, ceną usługi /ponad 16 %/. Tylko około 5 % konsumentów przy wyborze formy wypoczynku bierze pod uwagę jakość oferowanych usług.

Jak już uprzednio wspomniano dla wielu polskich rodzin uczestnictwa w wyjazdach wypoczynkowych /powyżej 7 dni/ było niemożliwe, przede wszystkim ze względów finansowych. Świadczą o tym wyniki specjalnych badań ankietowych zrealizowanych w Instytucie Turystyki. Wynika z nich, iż do najistotniejszych przyczyn dezaktywności turystycznej należały w latach 1991-1992 następujące:

	1991	1992 /% odpowiedzi/
- względy finansowe	53,6	44,4
- opieka nad domem, rodziną	10,0	10,4
- podeszły wiek, choroba własna lub bliskiej osoby	9,8	7,6
- konieczność podjęcia w czasie urlopu dodatkowej pracy zarobkowej	7,8	10,2
- nie otrzymałem skierowania, nie miał mi kto zorganizować wypoczynku	2,5	4,6

- praca w gospodarstwie rolnym	6,0	4,2
- nie lubię wyjeżdżać z domu	2,6	3,9
- inne przyczyny np. brak urlopu	7,7	14,7

Pozytywnym zjawiskiem jest relatywnie mniejsza w porównaniu z 1991 rokiem liczba osób, które nie wzięły w 1992 roku udziału w turystyce ze względów finansowych. Optymistycznym zjawiskiem jest także niewielki wzrost aktywności rolników w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych. Według M. Zawadzkiego stopa aktywności turystycznej tej grupy społecznej kształtuje się na poziomie 6 - 7 %¹.

Podjęmowane przez gospodarstwa domowe decyzje o uczestnictwie w 1991 i 1992 roku w wyjazdach urlopowo-wakacyjnych, przejawiały się w określonych wydatkach na zakup dóbr i usług. Podobnie jak w latach ubiegłych wydatki urlopowo-wakacyjne stanowiły w omawianym okresie 70 - 80 % ogólnych rocznych wydatków na cele turystyczne.

W latach 1991 - 1992 średnie, roczne wydatki urlopowo-wakacyjne w polskich rodzinach /w przeliczeniu na 1 osobę/ kształtowały się na następującym poziomie:

1

Por. M. Zawadzki: Krajowe i zagraniczne wyjazdy ludności Polski, Instytut Turystyki, Warszawa - grudzień 1991 rok, s. 7.

L a t a ¹

1990 1991 1992

Średni, roczny wydatek

urlopowo-wakacyjny w go-

spodarstwie domowym

/w tys. na 1 osobę/

- w cenach bieżących

680,7 1016,6 2065,0

- w cenach stałych

/1990 = 100/

680,7 596,9 808,2

Jak wynika z powyższego zestawienia wydatki urlopowo-wakacyjne były w 1992 roku wyższe o około 19 % niż w 1990 roku, co jest zjawiskiem optymistycznym.

Trzeba jednak w tym miejscu wyraźnie zaznaczyć, iż wdrażane w naszym kraju zasady gospodarki rynkowej prowadzą do coraz bardziej widocznego rozwarstwienia ekonomicznego społeczeństwa. Obok bardzo słabych ekonomicznie rodzin /których ilość z roku na rok wzrasta/, pojawiły się grupy konsumentów, dla których wydatek urlopowo-wakacyjny na poziomie kilkunastu lub kilkudziesięciu milionów złotych nie jest żadnym problemem. Świadczy o tym wyniki badań.

I tak na przykład, o ile w 1991 roku było zaledwie 1 % rodzin, które wydawały na wypoczynek w ciągu roku powyżej 5 mln. złotych na 1 osobę, o tyle już w 1992 roku rodzin takich było ponad 6 %. Biorąc nawet pod uwagę stopę

1

Dane wg S. Bosiacki, J. Błotny: Popyt na usługi turystyczne w 1992 roku /wyniki badań metodą panelu konsumentów/ Poznań-grudzień 1992, Instytut Turystyki s. 30

inflacji, można stwierdzić, że liczba rodzin wydających na wypoczynek turystyczny relatywnie znaczne środki finansowe z roku na rok systematycznie wzrasta. Mamy zatem obecnie na polskim rynku turystyczny, dwa dość krańcowe pod względem preferencji, segmenty nabywców: bardzo liczną grupę rodzin ekonomicznie słabych i niewielką, ale rosnącą grupę rodzin bardzo dobrze sytuowanych. Do tej ostatniej grupy zaliczyć należy osoby prowadzące prywatne przedsiębiorstwa, legitymujące się średnim lub wyższym wykształceniem, mieszkające w dużych miastach.

W 1992 roku odsetek rodzin, w których wydatkowano w ciągu roku na wypoczynek powyżej 2 mln złotych na 1 osobę, kształtował się w zależności od poziomu wykształcenia głowy rodziny następująco:

Poziom wykształcenia głowy rodziny	Odsetek rodzin o ro- cznych wydatkach po- wyżej 2 mln zł /na osobę/
- podstawowe	15,4
- zasadnicze zawodowe	17,1
- średnie	23,0
- wyższe	41,6

W omawianym okresie najpopularniejszymi formami wypoczynku urlopowo-wakacyjnego były nadal: wczasy w zakładowych ośrodkach wczasowych i wyjazdy do rodziny, znajomych.

Średni koszt skierowania wczasowego wynosił w 1991 roku - 653 tys. złotych /wypoczynek 14-dniowy/, a w 1992 roku - 1230 tys. złotych. Ceny skierowań wczasowych były dość zróżnicowane w omawianym okresie, zależnie od: formy wyjazdu, standardu obiektu i jego lokalizacji, zasobności finansowej macierzystego zakładu pracy, zakresu oferty usługowej, terminu wypoczynku itd.

Tabela nr 2

Średnie ceny zakupu skierowań wczasowych w latach
1991 - 1992

lp.	Średnia cena skierowania wczasowego /14-dniowego/ dla 1 osoby - w tys. zł	% odpowiedzi w latach	
		1991	1992
1.	do 600	55,6	28,5
2.	601 - 1000	33,3	17,6
3.	1001 - 1200	4,8	6,3
4.	1201 - 1600	3,2	25,4
5.	powyżej 1601	2,1	22,2
R a z e m :		100,0	100,0

Źródło: Obliczenia S. Bosiackiego na podstawie badań ankietowych pt: "Turystyka 1991", "Turystyka - 1992"

Relatywnie wysokie były także w latach 1991-1992 koszty wypoczynku dzieci i młodzieży na koloniach i obozach. Mimo priorytetu dla tej formy wypoczynku w zakładowych funduszach socjalnych, w 1992 roku średni koszt

zakupu skierowania na kolonie, obóz wyniósł 1.150 tys. złotych i był wyższy o 20 % od cen z 1991 roku.

W globalnych, rocznych wydatkach urlopowo-wakacyjnych dominowały w 1991 i 1992 roku wydatki na wyżywienie /usługi żywieniowe i zakup żywności/.

Tabela nr 3

Struktura wydatków urlopowo-wakacyjnych gospodarstw domowych w 1991 i 1992 roku

Lp.	Rodzaj wydatków	% udział wydatków w wydatkach ogółem; w latach	
		1991	1992
1.	Wyżywienie	34,4	35,0
2.	Przejazdy	18,2	16,1
3.	Noclegi	13,1	14,2
4.	Rozrywki, pamiątki	8,6	14,9
5.	Zakup i wypożyczenie sprzętu sportowo-turystycznego		
6.	Inne dobra i usługi	22,2	14,4
	R a z e m	100,0	100,0

Źródło: Obliczenia S. Bosiackiego na podstawie badań ankietowych pt: "Turystyka 1991", "Turystyka 1992"

Z danych zawartych w tabeli nr 3 widać wyraźnie, iż w modelu konsumpcji turystycznej społeczeństwa polskiego od kilkunastu lat nie nastąpiły żadne istotne zmiany i nadal dominują w nim tzw. podstawowe dobra i usługi turystyczne.

Spadek dochodów realnych znacznej części społeczeństwa polskiego przyczynił się z jednej strony do wyraźnego spadku konsumpcji turystycznej, z drugiej zaś strony do znacznego obciążenia budżetów rodzimych kosztami wypoczynku urlopowo-wakacyjnego.

Tabela nr 4

Stopień obciążenia budżetów rodzimych kosztami
wypoczynku urlopowo-wakacyjnego w latach
1990 - 1992

Lp.	Stopień obciążenia budżetów rodzimych kosztami wyjazdów	1990	1991	1992
		% odpowiedzi		
1.	Bardzo duże obciążenie	15,8	17,9	14,5
2.	Duże obciążenie finansowe	31,6	37,7	36,9
3.	Nie stanowiły żadnego obciążenia	17,0	14,8	15,0
4.	Kosztowały nas tyle ile wydaje się normalnie w domu	20,2	23,3	21,3
5.	Trudno ocenić	15,4	6,3	12,3
	R a z e m	100,0	100,0	100,0

Źródło: Obliczenia S. Bosiackiego na podstawie badań ankietowych pt: "Turystyka 1991", "Turystyka 1992"

W latach 1991 - 1992 dla 51,4 - 55,6 % wyjeżdżających na wypoczynek urlopowo-wakacyjny, koszty tego wypoczynku stanowiły duże lub bardzo duże obciążenie finansowe. Tylko dla około 15 % wyjeżdżających w owym okresie nie były te wyjazdy żadnym obciążeniem ich budżetów

rodzinnych.

Fakt, iż dla znacznej części społeczeństwa uczestnictwo w turystyce staje się poważnym problemem finansowym *sprawa 2c* jest ono "zmuszone" do korzystania z ulgowych skierowań wczasowych lub kolonijnych. W 1992 roku także ulgowe skierowania na wczasy zakupiło 7,7 % wyjeżdżających na wypoczynek, a ulgowe skierowania na kolonie, obozy - 6,7 %.

W latach 1991 - 1992 od 17 do 18 % wyjeżdżających na wypoczynek występowało o dofinansowanie wyjazdu z zakładowych funduszy socjalnych. Optymistycznym zjawiskiem jest to, iż w 1991 roku - 98 %, a w 1992 roku - 91 % osób starających się także dofinansowanie otrzymało.

Średnia wysokość dofinansowania wypoczynku dla 1 osoby wyniosła w 1992 roku - 664 tys. zł.

W opinii ankietowanych osób, w latach 1991 - 1992 zakładowe fundusze socjalne, mimo malejącej z roku na rok roli są nadal postrzegane jako ważne źródło finansowania udziału społeczeństwa w turystyce. Ponad 40 % badanych osób stwierdza, że fundusze te są bardzo potrzebne, gdyby ich nie było, rodziny nie mogłyby uczestniczyć w wyjazdach. Tylko około 4 % wyjeżdżających na wypoczynek uważa, iż fundusze socjalne są zbędną pozostałością czasów realnego socjalizmu.

Z przeprowadzonych badań wynika, że potrzebę dalszego istnienia funduszy socjalnych akcentują najczęściej przedstawiciele najsłabszych ekonomicznie rodzin, robotnicy i urzędnicy, mieszkańcy dużych miast, niezależnie od poziomu wykształcenia.

1.2. Turystyka weekendowa mieszkańców Polski w latach 1991 - 1992

W omawianym okresie wyjazdy weekendowe cieszyły się umiarkowanym zainteresowaniem mieszkańców naszego kraju, chociaż w stosunku do lat poprzednich obserwuje się w tym zakresie pewien minimalny wzrost. W 1991 roku w wyjazdach weekendowych uczestniczyła mniej więcej 1/3 polskich rodzin, przy czym w zdecydowanej większości przypadków wyjazdy tego typu odbywają się w sezonie letnim.

Częstotliwość udziału polskich rodzin w omawianej formie turystyki jest bardzo zróżnicowana, zależna od sytuacji ekonomicznej i społeczno-demograficznej wyjeżdżających.

W 1992 roku kształtowała się ona następująco - por. tabelę nr 5.

Tabela nr 5

Wyjazdy weekendowe mieszkańców Polski w 1992 roku

Lp.	Częstotliwość wyjazdów	% uczestniczących w wyjazdach w sezonie	
		letnim	w pozostałych porach roku
1.	co tydzień	8,7	1,2
2.	raz na 2 tygodnie	11,3	2,8
3.	raz w miesiącu	14,5	10,6
4.	kilka razy w sezonie	24,0	21,8
5.	trudno ocenić	9,6	11,6
6.	nie wyjeżdżam w ogóle	35,5	45,6
Źródło: Jak w tabeli nr 4.			./.

W turystyce krótkookresowej uczestniczyli w latach 1991 - 1992 najczęściej: studenci i uczniowie szkół średnich, urzędnicy i pracownicy administracji państwowej /16 % ogółu z tej grupy społeczno-zawodowej/ robotnicy wykwalifikowani /11,1 %/ i pracownicy inżynieryjno-techniczni /8 %/.

Bardzo rzadko biorą udział w tego typu wyjazdach: rolnicy /65 % w ogóle nie wyjeżdża na weekendy/, emeryci i renciści /ponad 50 % nie wyjeżdża w ogóle/. bezrobotni /około 40 %/, robotnicy /około 35 %/.

1.3. Turystyka wycieczkowa

W rozpatrywanym okresie stosunkowo niewielki odsetek ludności uczestniczył w wycieczkach turystycznych /kilkudniowych/. W 1991 roku uczestniczyło około 11 % mieszkańców Polski, w tym jeden raz - 7 %, dwa razy - 2 % i trzy i więcej razy - 2 %.

W 1992 roku w wycieczkach uczestniczyło około 20 % badanych osób, w tym 1 raz - 13 %, dwa - trzy razy - 5 % i więcej niż 4 razy - 2 %.

Trzeba w tym miejscu wyraźnie podkreślić, iż w badanym okresie wyraźnie zmniejszyła się liczba imprez organizowanych przez wyspecjalizowane organizacje turystyczne np. PTTK, a także liczba uczestników tych imprez. Na przykład w 1991 roku PTTK zorganizowało w ramach turystyki kwalifikowanej 36899 wycieczek, w których uczestniczyło 855790 osób, w tym 558193 osoby stanowiła młodzież szkolna. Dla porównania w 1990 roku PTTK zorganizowało 62254 wycieczek, w których wzięło udział 1451486 osób, w tym

950898 osób stanowiła młodzież szkolna ¹.

Wydaje się, że regres w zorganizowanej turystyce kwalifikowanej będzie się w najbliższych latach utrzymywał z uwagi na postępującą pauperyzację społeczeństwa oraz tworzenie się nowej "subkultury" spędzania czasu wolnego. Nadal udział w kilkudniowych wycieczkach krajoznawczych, to domena młodzieży szkolnej oraz emerytów i rencistów. Spośród dorosłych mieszkańców Polski w wycieczkach uczestniczą najczęściej: nauczyciele /26 % ogółu/, lekarze /24 %/, przedstawiciele wolnych zawodów /16 %/. Najczęściej natomiast nie biorą udziału w wycieczkach: robotnicy /około 95 % ogółu/, rolnicy /93 %/, bezrobotni /91 % ogółu/.

1.4. Wyjazdy zagraniczne mieszkańców Polski w 1991 i 1992 roku

Jak już uprzednio wspomniano, w ostatnich latach bardzo dużą popularnością wśród mieszkańców Polski cieszą się wyjazdy zagraniczne na wypoczynek. Według M. Zawadzkiego w wyjazdach tego typu w 1991 roku brało udział 12,2 % ogółu Polaków w wieku powyżej 15 lat, przy czym raz w roku wyjeżdżało - 6,6 %, dwa razy - 2,8 %, trzy i więcej razy - 2,8 %. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 1991 roku zarejestrowano łącznie 20754 tysiące wyjazdów obywateli polskich za granicę.

Głównymi motywami wyjazdów zagranicznych w 1991 i 1992 roku były: odwiedziny rodziny lub znajomych /37 % odpowiedzi/, cele turystyczno-krajoznawcze

¹ Por. Turystyka i wypoczynek w 1991 r. Warszawa 1992, GUS Informacje Statystyczne s. 124-125

/30 %/, służbowe /13 %/, inne np. zakupy, dorywcza praca zarobkowa itp. /22 %/. Pozytywnym elementem jest fakt, iż w 1991 roku dla prawie co trzeciego Polaka wyjeżdżającego za granicę głównym motywem były cele turystyczne, a nie jak jeszcze kilka lat wcześniej praca zarobkowa.

Mieszkańcy Polski w swoich wyjazdach turystycznych za granicę nadal preferują wyjazdy do takich państw jak: Niemcy, Czechosłowacja, Francja, kraje powstałe z dawnego ZSRR, Węgry.

Struktura wyjazdów zagranicznych mieszkańców Polski w 1991 roku przedstawiała się następująco:

<u>Kraj docelowy</u>	<u>% ogólnej liczby wyjazdów</u>
- Niemcy	38,0
- Czechosłowacja	16,0
- państwa powstałe z d. ZSRR	15,0
- Francja	12,0
- Węgry	6,0
- Austria	5,0
- Włochy	2,0
- Turcja	1,0
- pozostałe kraje	5,0

Jak wynika z powyższego zestawienia zdecydowana większość wyjazdów obywateli Polski koncentruje się w krajach sąsiadujących bezpośrednio z Polską /wyjątkowo Francja/. Pozostałe państwa nie mają tak wyraźnego znaczenia w modelu preferencji turystycznych Polaków.

Zwraca jedynie uwagę znaczna popularność Francji w strukturze wyjazdów zagranicznych w 1991 roku. Wydaje się, że jest to następstwo tradycyjnych związków kulturowych łączących oba kraje, a jednocześnie efekt zmian motywów wyjazdów /z handlowych na turystyczne/, co sprawia, że turystycznie atrakcyjna Francja coraz częściej staje się celem tych wyjazdów.

Z badań wynika, że w latach 1991-1992 czasookres pobytu obywateli polskich za granicą był zróżnicowany, przy czym z roku na rok wzrasta liczba osób wyjeżdżających na okres powyżej 5 dni za granicę /w 1991 roku - 66 % ogółu wyjazdów/. 21 % wyjeżdżających przebywało w 1991 roku za granicą 3 - 4 dni, 5 % - 2 dni, a około 9 % - 1 dzień /bez noclegu/. Wśród turystów polskich wyjeżdżających w 1991 roku za granicę na 1 dzień /bez noclegu/ dominowali mieszkańcy województw przygranicznych, bardzo często łączący cel turystyczny z celami handlowymi.

W latach 1991 - 1992 utrzymywało się nadal znaczne zainteresowanie obywateli naszego kraju wyjazdami zagranicznymi, przy czym coraz częściej są to wyjazdy stricte turystyczne. Znoszenie wiz wjazdowych, porównywalne koszty wypoczynku w kraju i za granicą /często te drugie niższe/, wzrost znaczenia turystyki zagranicznej w preferencjach konsumpcyjnych grup społecznych o wysokich dochodach to czynniki, które powodują iż wyjazdy za granicę cieszą się nadal dużą popularnością wśród mieszkańców Polski.

2. Zagranieczna turystyka przyjazdowa do Polski w latach 1991 - 1992

W ostatnich kilku latach obserwuje się bardzo dynamiczny rozwój zagranicznej turystyki przyjazdowej do Polski, co wiąże się bezpośrednio ze zniesieniem barier wizowych dla turystów z Europy Zachodniej i pozostałych państw kapitalistycznych, oraz z liberalizacją przepisów celno-dewizowych dla obywateli krajów socjalistycznych. W 1992 roku zarejestrowano około 49 mln. cudzoziemców odwiedzających Polskę, a w 1991 roku - 36,8 mln osób. Jak z powyższego wynika w okresie tylko 1 roku zagraniczny ruch przyjazdowy do Polski wzrósł o 33 %. Taka wysoka dynamika wzrostu utrzymuje się od 1990 roku, co związane było ze wspomnianymi uprzednio zmianami w polskiej polityce wizowej i celno-dewizowej.

Tabela nr 6

Przyjazdy turystów zagranicznych do Polski w latach 1985 - 1992

Lata.	Liczba przyjazdów turystów zagranicznych do Polski /w mln osób/	Dynamika zmian /w %/
1985	3,4	100,0
1989	8,2	241,2
1990	18,2	535,2
1991	36,8	1082,4
1992 ^x	49,0	1441,2

Źródło: Turystyka i wypoczynek w 1991 roku, GUS, Warszawa 1992, s. 120-121.

^x Dane szacunkowe.

Wśród turystów odwiedzających w latach 1991-1992

Polskę przeważają obywatele następujących państw:

Niemcy /57 - 62 % wszystkich odwiedzających Polskę cudzo-
ziemców/, dawnego ZSRR /15,9 - 20,4 %/ d. Czech-Słowacji
/około 16 - 17 %/. W 1991 roku przyjazdy turystów z trzech
wymienionych krajów stanowiły blisko 94 % ogółu przyjeżdża-
jących, a w 1992 roku - blisko 96 %.

Średnio turysta zagraniczny przebywał w 1991 roku
w Polsce - 6,3 dnia, przy czym mieszkańcy krajów Europy
Zachodniej przebywali w Polsce 8 - 9 dni, a obywatele
państw Europy Wschodniej 4 dni.¹

W przyjazdach do Polski w latach 1991-1992 zdecydo-
wanie dominowały pobyty indywidualne /około 30 % przyjaz-
dów/, pobyty na zaproszenie krewnych lub znajomych
/około 26 %/, przyjazdy i pobyty organizowane przez biura
podróży /25 %/.

Bardzo charakterystyczna, iż w omawianym okresie tylko
4 - 5 % cudzoziemców odwiedzających Polskę deklarowało
transytowy charakter swego przyjazdu. Natomiast blisko
80 % turystów deklaruje prywatny charakter swego przyjazdu.

Motywy, którymi kierowali się cudzoziemcy odwiedzają-
cy nasz kraj w latach 1991 - 1992 były następujące /wg
odsetka odpowiedzi/:

- odwiedzić krewnych lub znajomych	- 24,4
- wypoczynek, rozrywka	- 19,5
- poznanie kraju i jego kultury	- 17,5

¹ Szerzej na ten temat w pracy: W. Bartoszewicza: Celo,
motywy i organizacja przyjazdów turystów zagranicznych
do Polski w 1991 roku, Instytut Turystyki, Warszawa
s. 3.

- zakupy towarów	- 14,5
- załatwianie interesów	- 13,9
- cele religijne np. udział w uroczystościach reli- gijnych	- 11,9
- odwiedziny miejsca po- chodzenia	- 5,4
- inne np. służbowe, udział w targach itd.	- 16,8

Mimo relatywnie znacznego udziału motywu "odwiedziny krewnych lub znajomych" tylko niewiele ponad 13 % cudzoziemców odwiedzających nasz kraj deklaruje polskie pochodzenie. Dla blisko 1/3 ogółu turystów zagranicznych ich wizyta w Polsce w latach 1991 - 1992 była pierwszą, natomiast dla około 25 - 27 % czwartą lub dalszą.

Turyści zagraniczni w latach 1991 - 1992 najczęściej odwiedzali centrum kraju /około 66 % całego ruchu zagranicznego/, Śląsk /19 %/ oraz Wybrzeże Bałtyckie. Około 50 % turystów zagranicznych w czasie pobytu w Polsce odwiedza Warszawę. Dużą popularnością cieszą się także: Kraków, Poznań, Wrocław.

Ponad 55 % cudzoziemców przybywających do Polski korzysta z noclegów w hotelach lub na campingach. Około 25 % korzysta z noclegów u rodziny lub znajomych, a około 10 % wynajmuje pokoje gościnne.

Podczas pobytu w Polsce turyści zagraniczni często wskazywali na następujące mankamenty: wysokie koszty

pobytu w Polsce /1/3 odpowiedzi/, uciążliwy dojazd i złą komunikację /14 %/, zły stan sanitarny /13 %/, brak właściwej informacji /11,5 %/. Mimo tych krytycznych uwag około 90 % cudzoziemców deklaruje zamiar ponownego odwiedzenia Polski.

3. Podaż usług turystycznych w latach 1991 - 1992

Zmiany systemowe dokonujące się w polskiej gospodarce znalazły także swoje odzwierciedlenie w sferze usług turystycznych, w szczególności zaś w dwóch podstawowych działach gospodarki turystycznej: hotelarstwie i obsłudze ruchu turystycznego.

W 1991 roku baza obiektów turystycznych w Polsce obejmowała łącznie 8337 obiektów, o 703026 miejscach noclegowych.

Tabela nr 7

Obiekty noclegowe turystyki w Polsce w 1991 roku

Lp.	Rodzaj obiektu	Liczba obiektów	Miejsca noclegowe
1.	Hotele	515	58340
2.	Motele	39	2298
3.	Pensjonaty	162	5793
4.	Domy wycieczkowe	333	22250
5.	Schroniska	81	4019
6.	Schroniska młodzieżowe	824	31643
7.	Ośrodki wczasowe	3885	310311
8.	Ośrodki kolonijne	138	16791
9.	Ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	427	40266
10.	Domy pracy twórczej	52	2396
11.	Zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych	292	22893

12.	Campingi	234	39306
13.	Pola biwakowe	307	59288
14.	Pokoje gościnne /kwatery prywatne/	545	41451
15.	Inne obiekty	505	43981
R a z e m :		8337	703026

Źródło: Turystyka i wypoczynek, op. cit. s. 4

W 1991 roku, w porównaniu z 1990 rokiem, wyraźnie zwiększyła się liczba hoteli /o 16 obiektów/, campingów /o 35 obiektów/. Radykalnie natomiast zmniejszyła się liczba ośrodków wczasowych o 353 obiekty, pól biwakowych o 83 obiekty, domów wioseczkowych o 33 obiekty.

Ogólna liczba miejsc noclegowych w obiektach służących turystyce z roku na rok maleje. Na przykład w 1980 mieliśmy w Polsce 907862 miejsc noclegowych, a w 1991 roku już tylko 703026 miejsc noclegowych, co stanowi 77,4 % liczby miejsc z 1980 roku. Najwyższy spadek liczby miejsc noclegowych zanotowano w przypadku kwater prywatnych, campingów, pól biwakowych oraz w ośrodkach wczasowych.

Optymistycznym zjawiskiem jest prawdziwy boom inwestycyjny w polskim hotelarstwie, które bardzo szybko nadrabia opóźnienia z lat osiemdziesiątych. W dużych aglomeracjach bardzo duże zainteresowanie budową hoteli wykazują inwestorzy zagraniczni, w tym renomowane międzynarodowe łańcuchy hotelowe.

Warto w tym miejscu podkreślić, że niezwykle pilnym problemem staje się prywatyzacja największego polskiego przedsiębiorstwa turystycznego - PP "Orbis", właściciela 57 hoteli, 120 biur podróży, własnej bazy transportowej. Przedłużający się proces prywatyzacji w w.w. przedsiębiorstwie powoduje przyspieszoną dekapitalizację posiadanego majątku, obniżenie standardu usług, mniejszą konkurencyjność usług na rynku turystycznym itd. Niezwykle pilną sprawą jest także problem przekształceń własnościowych w sferze tzw. turystyki socjalnej. Jak już uprzednio zaznaczono około 50 % ogólnej liczby miejsc noclegowych w polskiej gospodarce turystycznej znajduje się w ośrodkach wczasowych i szkoleniowo-wypoczynkowych. Spora część tych ośrodków ^{to obiekty} o bardzo wysokim standardzie technicznym /niekiedy wyższym od luksusowych hoteli/, które w procesie przekształceń stosunkowo szybko i przy niewielkich nakładach mogą stać się obiektami hotelowymi ogólnodostępnymi.

Drugim po usługach noclegowych, niezwykle istotnym elementem rynku usług turystycznych w Polsce są biura podróży. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 1991 roku funkcjonowało 1245 biur podróży, a w 1992 roku - 2583, najczęściej w województwach: stołecznym warszawskim /228 i 673/, katowickim /122 i 556/, krakowskim /88 i 235/ gdańskim /77 i 211/ wrocławskim /59 i 204/ oraz w poznańskim /63 i 184/. Relatywnie najmniej biur podróży funkcjonuje w województwach: łódzkiej /10/, zamejskiej i skierniewickiej /po 14/.

Trzeba podkreślić w tym miejscu, że dane powyższe nie są zbyt precyzyjne, odnoszą się bowiem do jednostek gospodarczych klasyfikowanych wg podstawowej działalności /KGN/, nie uwzględniają natomiast podmiotów gospodarczych zajmujących się obsługą ruchu turystycznego jako działalnością dodatkową. Według wyliczeń T. Buczak z Instytutu Turystyki w 1992 roku faktycznie funkcjonowało na rynku około 4200 biur podróży¹.

Z ogólnej liczby biur podróży działających w 1992 roku w Polsce 45 % to spółki prawa handlowego, 45,6 % - spółki cywilne, 4 % to biura państwowe i spółdzielcze, 2,9 % - biura należące do stowarzyszeń, 1 % - biura podróży organizacji społecznych i politycznych.

Niewiele biur podróży funkcjonuje przy rozmaitych fundacjach oraz należy do samorządów terytorialnych.

Jak z powyższego wyliczenia wynika w chwili obecnej ponad 90 % wszystkich biur podróży w Polsce stanowią biura prywatne. Można zatem powiedzieć, iż w tej sferze rynku naturalne prawa i mechanizmy ekonomiczne w bardzo szybkim czasie doprowadziły do stanu pożądanego /ryнку konsumenta i konkurencji/.

Większość biur podróży w Polsce świadczy usługi w tzw. turystyce krajowej /93 % ogółu/. Obsługą turystyki zagranicznej w 1991 roku zajmowało się około 50 % biur podróży, przede wszystkim jako organizatorzy i pośrednicy.

¹

Por. T. Buczak: Biura podróży w Polsce, op. cit. s. 27.

Tylko 1/5 biur podróży prowadzi rezerwacje i sprzedaż biletów lotniczych, najczęściej w formie pośrednictwa. Około 75 - 80 % biur świadczy usługi ubezpieczeniowe oraz w zakresie pilotażu. Tylko w 6 % biur podróży prowadzone są kantory wymiany walut.

Średni wskaźnik rentowności biur podróży w Polsce w 1991 roku wynosił około 9 % i był wyraźnie niższy niż w latach poprzednich /np. w 1989 roku wyniósł ponad 27 %/¹.

3.1. Koniunktura na rynku usług hotelarskich, biur podróży i ośrodków wczasowych

Spadek dochodów realnych społeczeństwa polskiego, zmiany w systemie podatkowym i kredytowym oraz inne przyczyny spowodowały, że w latach 1991 - 1992 ogólnie sytuacja na rynku turystycznym była niepomyślna.

W opinii zdecydowanej części przedstawicieli przedsiębiorstw turystycznych ogólna sytuacja na rynku turystycznym w 1992 roku pogorszyła się w stosunku do lat poprzednich.

Dotyczy to w szczególności działalności biur podróży /około 70 % tego typu opinii/ oraz ośrodków wczasowych /55 % odpowiedzi/. Jedynie kierownictwa hoteli uważają, że sytuacja na rynku w 1992 roku w zasadzie nie zmieniła się w stosunku do lat poprzednich.

1

Por. T. Buczak: Biura podróży w Polsce, op. cit. s. 27

Zważywszy na wyjątkowo sprzyjające warunki atmosferyczne, jakie miały miejsce w latach 1991 - 1992 powyższe tendencje są bardzo negatywne. Oznaczają one wyraźną dekoniunkturę na rynku, zwłaszcza rynku usług biur podróży i ośrodków czasowych.

Potwierdzeniem tego wniosku są wyniki systematycznych badań rynku metodą testu koniunktury¹, z których wynika iż w ostatnich 2 latach zanotowano znaczny spadek popytu na większość usług turystycznych. Jedyny wzrost popytu zarejestrowano w odniesieniu do usług hotelarskich dla turystów zagranicznych.

Wyraźna dekoniunktura na rynku turystycznym już dzisiaj sprawia, że wiele prywatnych i uspołecznionych biur podróży i liczne ośrodki czasowe zawieszają swoją działalność lub są likwidowane. Poza wspomnianą już przyczyną na taki stan rzeczy wpływają: brak fachowego przygotowania niektórych właścicieli biur podróży, mała elastyczność kierownictw jednostek uspołecznionych, przekształcenia własnościowe w zakładach pracy będących właścicielami ośrodków czasowych.

Odczuwalny na rynku w latach 1991 - 1992 spadek popytu na usługi turystyczne znalazł swoje odzwierciedlenie w stopniu realizacji oferty usługowej. Szacuje się, że w omawianym okresie nie sprzedano szacunkowo około 35-40 % oferty usługowej, co nie jest zjawiskiem pozytywnym w warunkach tworzenia się prywatnego sektora turystycznego

¹ Por. Koniunktura na rynku turystycznym, Zakład Badań i Analiz Rynku Turystycznego, Poznań 1992, s. 4 - 5.

/zniechęca taki stan inwestorów prywatnych do działań w sferze turystyki/.

Negatywnym zjawiskiem na rynku turystycznym jest stały i wyraźny wzrost cen większości usług, co wpływa potęgуюco na wielkość popytu. Wielu usługodawców stara się rekompensować sobie straty poniesione w związku z nietrafioną ofertą podnosząc ceny usług. Jest to działanie bardzo krótkowzroczne, które w szybkim czasie doprowadzić może do bankructw wielu prywatnych biur podróży.

Jedynym pozytywnym elementem sytuacji na rynku turystycznym w okresie 1991 - 1992 jest fakt wykształcenia się na nim typowej sytuacji rynku konsumenta, z wyraźną poprawą jakości świadczonych usług.

Prognoza koniunktury na najbliższe lata nie jest optymistyczna. W opinii większości podmiotów gospodarczych działających w sferze turystyki koniunktura będzie się nadal pogarszać, co doprowadzić może do dalszej likwidacji istniejących już przedsiębiorstw, hoteli i ośrodków i jednocześnie do braku zainteresowania tą sferą potencjalnych inwestorów.

4. Obroty turystyczne i wpływy dewizowe z zagranicznej turystyki przyjazdowej

Prowadzona do tej pory przez GUS rejestracja obrotów gospodarczych związanych z obsługą ruchu turystycznego nie pozwala na w miarę dokładne oszacowanie poziomu obrotów turystycznych w Polsce.

Bazując na informacjach dotyczących przeciętnych miesięcznych wydatków gospodarstw domowych na wypoczynek

i turystykę, danych o spożyciu przez ludność dóbr i usług oraz na wynikach badań bezpośrednich można szacować, że w 1991 roku globalne obroty turystyczne /bez wpływów dewizowych/ w Polsce wyniosły - 29 - 30 bln złotych, co stanowi około 5 % globalnego spożycia przez ludność wyrobów i usług. W obrotach tych uwzględniona jest sprzedaż usług strictly turystycznych, jak i paraturystycznych np. gastronomicznych, o ile wchodziły one w "koszyk dóbr i usług" nabywanych przez konsumenta - turystę. Można szacować, że około 22 - 23 bln złotych stanowiła sprzedaż usług w tzw. bezpośredniej sferze obsługi ruchu turystycznego.

W 1991 i 1992 roku zarejestrowano bardzo dużą dynamikę w sferze przyjazdów turystów zagranicznych do Polski. Przyjazdy te przyczyniły się do uzyskania znaczących wpływów dewizowych, szacowanych przez Instytut Turystyki w 1991 roku na 29 900 mld złotych, czyli około 2,8 mln USD ¹. Kwota powyższa jest o ponad 1,1 mln dolarów wyższa od szacunków za 1990 rok dokonanych przez niezależny zespół ekspertów zagranicznych ².

Przyczyny tak znacznego wzrostu wpływów dewizowych wydają się być dwójakie. Po pierwsze, wzrost o ponad 100 % liczby przyjazdów turystów zagranicznych do Polski w 1991 roku w porównaniu z 1990 rokiem, co spowodowało globalny wzrost wydatków cudzoziemców. Drugą przyczyną

¹ Por. K. Łopaciński: Wpływy Polski z turystyki przyjazdowej w 1991 r. Instytut Turystyki, Warszawa 1992, s. 1

² Por. Studium podstaw przemysłu turystycznego - kier. zespołu Michael J. MacNalty, Tourism Development International, 1991.

jest następstwo połączenia dwóch państw niemieckich i wyrównanie poziomu cen w tych krajach, co spowodowało masowe przyjazdy obywateli wschodnich landów niemieckich do Polski w celach turystyczno-handlowych.

Tabela nr 8

Struktura wpływów dewizowych w Polsce w 1991 roku
wg kierunków przyjazdów turystów

Lp.	Wpływy z obszarów płatniczych	Wpływy w :	
		mld zł	mln USD
1.	Wpływy z krajów b.I-obszaru płatniczego /bez NRD/	5 500	520
2.	Wpływy z krajów II-obszaru płatniczego /bez RFN/	5 500	520
3.	Wpływy z landów zachodnich Niemiec /dawne RFN/	2 400	225
4.	Wpływy z landów wschodnich Niemiec /dawne NRD/	16 500	1 560
R a z e m		29 900	2 825

Źródło: K. Łopaciński: Wpływy Polski z turystyki przyjazdowej w 1990 roku, op. cit., s. 2.

Według danych Narodowego Banku Polskiego wpływy podmiotów gospodarczych z turystyki w 1991 roku wynosiły:

- 105 mln USD, co stanowiło równowartość 1 bln 111 mld złotych,
- 163 mln rubli transferowych, co stanowiło około 342 mld złotych.

Jak wynika z przytoczonych liczb w 1991 roku /a także w 1992 roku/ wpływy dewizowe z zagranicznej turystyki przyjazdowej wg nieoficjalnych danych oszacowano na około 4 mld USD.

5. Zatrudnienie w gospodarce turystycznej

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w dziale "Kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek" pracowało łącznie 73,4 tys. osób, z czego w sektorze publicznym 38,5 tys. osób i w sektorze prywatnym 36,9 tys. W liczbie tej po raz pierwszy uwzględniono 8,4 tys. osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w omawianej sferze.

Gdybyśmy jednak, zgodnie z zaleceniami WTO i OECD, uwzględnili w sektorze turystycznym pracujących w transporcie i gastronomii, to łączne zatrudnienie w branży stanowiłoby 6,6 % ogółu zatrudnionych w 1991 roku w gospodarce narodowej.

W latach 1991 - 1990 zanotowano dalszy spadek liczby zatrudnionych w gospodarce turystycznej, co jest efektem niskich płac w tej sferze oraz małej atrakcyjności pracy w zawodach turystycznych. W 1991 roku wg danych GUS przyjęto do pracy w sektorze turystycznym 10,1 tys. osób, a zwolniono 17,2 tys. osób.

W 1991 roku przeciętne wynagrodzenie miesięczne w dziale "kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek" wynosiło 1.712,4 tys. złotych i było niższe od średniego wynagrodzenia miesięcznego w całej gospodarce o 44 tys. złotych.

Podobnie jak w latach poprzednich, także w okresie 1991 - 1992 płace w sektorze turystycznym wzrastały znacznie wolniej, niż ceny towarów i usług konsumpcyjnych, co wpływało zasadniczo na stan zatrudnienia w gospodarce turystycznej.

Analizując poziom zatrudnienia w poszczególnych branżach turystycznych zauważyć można, iż w omawianym okresie wyraźnie zmniejszyło się zatrudnienie w biurach podróży, zwiększyło się natomiast zatrudnienie w hotelach.

Na przykład wg danych GUS zatrudnienie w biurach podróży w 1991 roku było o 11 tys. osób mniejsze niż w 1990 roku, /spadek o 40 %/, natomiast w hotelach zwiększyło się w tym samym okresie o 13,6 %.

Struktura zatrudnienia w sferze turystyki kształtowała się w latach 1991 - 1992 następująco¹

§

ogółu zatrudnionych w
turystyce

- hotele	12,0
- organizacja i obsługa ruchu turystycznego /biura podróży/	69,2
- ośrodki wczasowo-wypoczynkowe	9,4
- organizacje społeczne, turystyczne /np. PTSM, PTK/	8,9
- inne jednostki	0,5

.....
¹ Por. T. Buczak: Zatrudnienie w turystyce w 1991 roku, Instytut Turystyki, Warszawa - grudzień 1992r., s.11

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 1991 roku większość pracujących w gospodarce turystycznej zatrudniona była w sektorze publicznym /68 %/. W dynamicznie rozwijającym się sektorze prywatnym pracowało w 1991 roku - 32 % ogółu zatrudnionych w turystyce.

Największy odsetek pracujących w gospodarce turystycznej przypada na następujące województwa: warszawskie /21,5 %/, krakowskie /6,0 %/, gdańskie /5,9 %/, nowosądeckie /5,4 %/, poznańskie /5,2 %/, szczecińskie /5,1 %/ i katowickie /4,9 %/.

W 1991 roku zarejestrowano 12 województw, w których pracowało w turystyce powyżej 1000 osób. W tych województwach zatrudnionych było łącznie 70,4 % ogółu pracowników sektora turystycznego.

6. Inwestycje w gospodarce turystycznej

Jak już uprzednio zaznaczono, w omawianym okresie w gospodarce turystycznej występowały dwie, krańcowo różne, tendencje. Z jednej strony, bardzo wyraźny boom inwestycyjny w hotelarstwie /głównie w dużych ośrodkach miejskich/, z drugiej zaś postępująca dekapitalizacja obiektów komunalnych, FWP oraz zakładów pracy i praktycznie zastój inwestycyjny w tym segmencie rynku.

Według danych GUS-u w 1991 roku dynamika nakładów inwestycyjnych w dziale "kultura fizyczna, turystyka i wypoczynek" było jedną z najwyższych i wynosiła 132,0 % w stosunku do 1990 roku. Łączne nakłady inwestycyjne w 1991 roku wynosiły w sektorze turystyczno-wypoczynkowym

1737 mld złotych, z czego na roboty budowlano-montażowe przeznaczone 905,7 mld złotych, a na zakup maszyn i urządzeń - 756,8 mld złotych.

W wyniku działań inwestycyjnych w 1991 roku wyraźnie poprawiła się zdolność eksploatacyjna bazy turystyczno-wypoczynkowej, między innymi uzyskano 240 nowych miejsc noclegowych w hotelach, 200 miejsc w sanatoriach.

W 1991 roku rozpoczęto w sektorze turystyczno-wypoczynkowym 334 nowe inwestycje, o wartości kosztorysowej 288 mld złotych.

Pozytywnym zjawiskiem inwestycji w sferze turystyki jest to, iż czas realizacji tych przedsięwzięć jest stosunkowo krótki w porównaniu do stanu z poprzednich lat i działań inwestycyjnych w innych branżach gospodarczych.

Niepokojącym zjawiskiem jest bardzo niewielka skłonność do inwestowania w sferę turystyki ze strony osób prywatnych.

Większość polskich biur podróży to podmioty o charakterze pośrednika, prawie w ogóle nie inwestujące w swój dalszy rozwój. Podobnie przedstawia się sytuacja w odniesieniu do bazy wczasowej, sanatoryjno-leczniczej oraz bazy służącej turystyce kwalifikowanej. Jedynie w sektorze hotelarskim widać wyraźną koniunkturę inwestycyjną.

Wydaje się, że tendencja taka utrzyma się również w najbliższych latach.

Zakończenie

Przedstawione w opracowaniu dane oraz wnioski nie wyczerpują wszystkich zagadnień związanych z funkcjonowaniem polskiej turystyki w latach 1991 - 1992.

Zdając sobie sprawę Autor starał się przedstawić najważniejsze problemy, te z którymi w najbliższych latach należałoby się uporać oraz te, które decydować będą o przyszłym obliczu polskiej turystyki.

Dlatego między innymi nie analizowano szerzej zagranicznej turystyki przyjazdowej, problemów ochrony środowiska na obszarach turystycznych, kształcenia kadr itd. Nie oznacza to lekceważenia tych oraz innych zagadnień, które są przedmiotem szczegółowych analiz.

Oznacza natomiast ten wybór koncentrację na pewnych zagadnieniach, zdaniem Autora najważniejszych, lata 1991 - 1992 to okres niezwykle istotny dla dalszego rozwoju gospodarki turystycznej. Pojawiają się i pogłębiają w tym czasie wielce pozytywne tendencje i zjawiska, jak np. przekształcenia własnościowe w bazie socjalnej, ożywienie inwestycyjne w hotelarstwie, wyraźny wzrost wpływów dewizowych z turystyki itd. Jednocześnie jednak utrzymują się negatywne zjawiska takie jak: dalszy spadek aktywności i konsumpcji turystycznej społeczeństwa, dekapitalizacja obiektów wczasowych, sanatoryjnych oraz hoteli komunalnych, brak rozwiązań prawnych regulujących gospodarkę turystyczną itp.

Od tego, które z przytoczonych tendencji przeważą
w przyszłości, zależy dalszy rozwój turystyki w Polsce.

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych